

JEAN COCTEAU EN DE KUNST VAN HET PRESENTEREN

Kreatief
21 (1987) 4

(obituarium)

Dat kunst veelal bestaat uit gesublimeerde, een enkele keer zelfs geëtaleerde frustraties, betekent niet dat alle kunstwerken zijn terug te voeren op een jeugdervaring van de maker. In het geval van Jean Cocteau moet zelfs een bijna zeshonderd pagina's dikke biografie daarover in het ongewisse blijven. Cocteau wilde iedereen, en dat is heel nadrukkelijk inclusief zichzelf, verbazen. Onrustig en breed getalenteerd als deze spichtige jongeman was, heeft hij zich gedurende meer dan een halve eeuw kunnen presenteren als onder meer: dichter, novellist, dramaturg, portretschilder, tekenaar, ontwerper van talloze producten, choreograaf, scenarioschrijver, journalist, organisator en

theaterman.

Cocteau vond eigenlijk dat hij in al die hoedanigheden onzichtbaar moest blijven. De mythe die zijn zichtbare verschijning in de loop van zijn leven heeft opgeroepen, heeft ervoor gezorgd dat zijn wens van onzichtbaarheid wonderwel in vervulling is gegaan. Om dat als een compliment op te vatten moet je de karakterstructuur van Jean Cocteau hebben. Word ik dan wel iets wijzer van deze biografie, zal de lezer zich al bezorgd afvragen. Als de biograaf ons vooral informatie verschaft over de bewust zichtbare Cocteau en niet over de Cocteau in al zijn artistieke pretenties, waarom dan een biografie van een kunstenaar geschreven ?

Francis Steegmuller heeft veel gegevens over het leven van Cocteau bij elkaar gezocht en daar een vlot geschreven boek van gemaakt. Hij steekt niet onder stoelen of banken dat hij Jean Cocteau waarschijnlijk niet als vriend had willen hebben. Hij vindt hem zelfs een vervelend mannetje dat echter wel van alles gepresteerd heeft en daarom moeten we waardering voor hem hebben. Een publieke figuur van belang verdient een biografie. Dat Cocteau een publieke figuur wilde zijn, blijkt wel uit zijn talent om op iedere receptie of opening zo opgesteld te staan dat er geen foto gemaakt kon worden zonder dat hij erop stond. Bekend is de uitspraak van een fotograaf: 'If I were to take a picture of a village wedding, Jean Cocteau would appear between the bride and groom'.

Ik geloof dat Steegmuller niet heeft willen zien dat Cocteau helemaal geen groot kunstenaar heeft willen zijn. Hij heeft indruk willen maken en al die uitdrukingsvormen die hij daarvoor nodig had, leidden de aandacht af van de grandeur die Cocteau van zichzelf dacht te bezitten. Gewone stervelingen werpen tegen dat Cocteaus prestaties getuigen van zijn grootheid, maar Cocteau zag in dat er met tactiek, reclame en op de juiste tijd op de juiste plaats staan meer te bereiken valt. Iemand die naar zijn ballet keek, zijn gedichten las, zijn schilderijen bewonderde, zat wel in de goede richting, maar tegelijkertijd waren al deze resultaten van zijn tomeloze energie een afleiding van Jean Cocteau zelf. Wat hij deed moest op den duur niet belangrijk gevonden worden vanwege allerlei niet ter zake doende artistieke maatstaven, maar omdat Jean Cocteau erachter zat: 'I am a lie that always tells the truth.' Ondanks die lichte irritatie die de biograaf aan de dag legt ten aanzien van Cocteau, weet hij toch een perfect citaat van Oscar Wilde te kiezen om Cocteau te typeren, waardoor ik weer ga twijfelen of ik zijn irritatie wel goed getraceerd heb: 'I put my talent into my works and my genius into my life.'

Wat mij interesseert is hoe Cocteau met zo'n houding

die sterk naar het hoogmoedwaanzinnige toegaat, het voor zichzelf kon verantwoorden dat hij door zo ongeveer iedereen die in cultureel Parijs iets voorstelde ontlopen werd. Hij liep iedereen achterna. Strawinsky zat in Zwitserland te werken, toen Cocteau hem schreef naar Zwitserland te willen komen. Strawinsky schreef hem terug geen tijd te hebben. Nog een paar briefkaarten op en neer en uiteindelijk wacht Cocteau de brief met de definitieve weigering niet meer af en stapt in de trein naar Zwitserland, waar hij zich aan Strawinsky opdringt. Deze opdringerigheid moet hij niet als aanmatigend of genant ervaren hebben. Als Proust hem voor de gek hield, meende hij daarin een ode op zijn werk te lezen en meermaals vertelde hij verhalen over beroemde personen die door diezelfde personen later dan weer publiekelijk werden ontkend. Zo zou Cocteau in de nacht na de opvoering van het beroemde *Le Sacre du Printemps* (door Steegmuller steeds hinderlijk aangeduid als *The Rite of Spring*), waarvoor Strawinsky de schandaalverwekkende muziek had geschreven, met de componist en de impressario Diaghilev met een taxi naar het Bois de Boulogne zijn gereden, waar de twee Russen begonnen te huilen. Toen Diaghilev vroeg wat er was, antwoordde Strawinsky: 'It's Pushkin'. Strawinsky heeft later gezegd dat het getuigt van Cocteau's slechte smaak zoiets te verzinnen en Diaghilev zei dat zij toen (1913) niet eens zo intiem met Cocteau waren dat zij ooit met hem in een taxi zouden stappen !

Heerlijk zijn altijd de suggesties die in biografieën verwerkt zitten. Heeft het vele bloed en de zelfmoorden in het werk van Cocteau iets te maken met de zelfmoord van zijn vader? Er zijn lichte aanwijzingen dat zijn vader 'secretly homosexual' was (en dat zou zijn vaderschap weer in twijfel trekken). Zou dat misschien de reden van Jeans' homoseksualiteit kunnen zijn ?

Hoe hard Cocteau ook zijn best deed, André Breton moest niets van hem hebben. Meer dan een keer heeft Breton literair werk van Cocteau gesaboteerd. Binnen de dadaïstische literatuur zat het Cocteau toch al niet mee. Net iets voor en iets na 1920 waren er vier literaire tijdschriften die een vernieuwing voorstonden die direct of indirect door Dada was ingegeven, dat waren *Nord-Sud*, *391*, *Sic* en *Litterature*. De redacties van deze bladen maakten duidelijk dat Cocteau niet boven op hun lijst van favoriete schrijvers stond.

Cocteau knoopte relaties aan met Valentine Gross, omdat hij via haar contact hoopte te leggen met Erik Satie en Pablo Picasso. Wat ook lukte en met Picasso heeft hij een jarenlange vriendschap gehad. Valentine had een wekelijkse salonbijeenkomst, waar onder anderen Gaston Gallimard, Leon-Paul Fargue, Valéry Larbaud kwamen. Zij hadden zo'n uitgesproken hekel aan Cocteau dat Valentine het niet waagde Cocteau ook maar een keer op

die bijeenkomsten te ontvangen.

Het was door toedoen van Cocteau dat Picasso zijn medewerking verleende aan het beroemd geworden ballet **Parade** (1917) Picasso ontwierp de decors en de kostuums, Satie componeerde de muziek en Cocteau schreef het scenario. Guillaume Apollinaire schreef het programma, dat later nog aanleiding is geworden tot veel gehacketak onder kunsthistorici. De opvoering werd een ongekend schandaal en daardoor vanzelfsprekend ook een ongekend succes. Cocteau, de grote artistieke motor achter dit project, schreef kort daarna zijn boek **Le Coq et l'Arlequin** (1918) waarmee hij zich opwierp als de theoreticus van de moderne muziek, waaronder de jazz.

Ondanks deze niet al te gunstige indruk krijgt de lezer van Steegmullers biografie (overigens is de eerste versie al in 1970 gepubliceerd) wel heel goed in de gaten dat Cocteau iemand was die iets voorstelde. André Gide heeft in 1949 toegegeven dat hij Cocteau in 1917 heeft willen vermoorden uit pure 'homosexual jealousy'.

Of Cocteau nu in de kunst dan in zijn kunstzinnig leven investeerde, investeren deed hij wel. Het grootste deel van zijn leven woonde hij op hotelkamers, zijn gezondheid was zwak en na de dood van zijn vriend Raymond Radiget, met wie hij aan een nieuwe esthetica werkte, raakte hij zwaar aan de opium verslaafd. Zijn leven mag dan interessant zijn geweest, het zijn vooral een paar boeken die ons dat een beetje duidelijk kunnen maken. (De opvatting dat Cocteau tekende 'like a pastry-cook decorating a wedding cake', laat ik voor rekening van Henry Wibbels.)

Cocteaus kracht ligt vooral voor 1930. Ik denk dat zijn invloed op de Nederlandstalige literatuur het duidelijkst te merken was op de expressionistische schrijvers rondom het tijdschrift **De Vrije Bladen**. Toch had ik wel iets meer over de laatste twintig jaar van zijn leven willen lezen, hoewel Cocteau steeds zorgzamer over de mythe rondom zijn zichtbare verschijning gewaakt heeft.

Steegmuller laat Cocteau sterven op 11 maart 1966; in een naslagwerk las ik dat dit 11 oktober 1963 moet zijn. Gezien de precisie van de biograaf, die nog meer biografieën op zijn naam heeft staan, onder andere eentje over Apollinaire, houd ik het op 1966.

Het aantrekkelijke van het leven van Cocteau is dat hij Jan en alleman kende en dat verschaft de lezer gemakkelijke informatie over personen die op zijn minst zo interessant zijn als Cocteau. Zo had ik niet willen missen, hoewel het al eerder

gepubliceerd is, dat Erik Satie na zijn dood ongeveer 100 paraplu's achterliet, waarvan sommige nog in pakpapier. Dat Satie nooit brieven openmaakte is gemakkelijk te lezen, maar dat hij op zijn sterfbed om een brief riep, moest ik toch uit de mémoires van Claire Goll lezen.

Hans Renders

Francis Steegmuller: **Cocteau. A Biography.** Uitgeverij Constable. Importeur: Nilsson & Lamm, 591 blz.